

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויחי

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויחי

- א לישועתך קיויתי - ע"י ה'קיויתי' יבוא לידי 'לישועתך'.....
- ד ויחי בארץ מצרים - 'לחיות' גם כשהוא שקוע בצרות ובמצרים.....
- ו בחרבי ובקשתי - השפע הבא ע"י התפילה.....
- ח ויתחזק ישראל - יתחזק מכאן ואילך והבא ליטהר מסייעין בידו.....
- י חמור גרם - עיקר מעלת האדם ושכרו על עמידתו בנסיונות החומר.....
- יב בן פורת עלי עין - בקדושת עיניו משבר כל המחיצות.....
- יג מה אני - עבודת ההכנעה בימי השובבי"ם.....
- יד שיכל את ידיו - זהירות מלפגוע איש ברעהו.....
- יז שלח לפניו להורות - התיקון בימים אלו על ידי לימוד התורה"ק.....

פרשת ויחי

אלוקינו הוא אבינו הוא מלבנו הוא מושיענו והוא יושיענו מכל צרותינו ומלוחצינו. להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך, וכבר אמר דוד המלך בתהילים (לכ י) 'והבוטח בה' חסד יסובבנו'², 'באלוקים בטחתי - לא אירא מה יעשה אדם לי' (נו יב), 'אך לאלוקים דומי נפשי כי ממנו תקוותי, אך הוא צורי וישועתי משגבי לא אמוט'³

לישועתך קיויתי - ע"י ה'קיויתי' יבוא לידי 'לישועתך' בפרשתן (מט יח), 'לישועתך קיויתי ה"א', פרשה זו יפה נדרשת בהלכות הקיווי והייחול אל ה'. כי הנה מתנה טובה ניתן לנו בני ישראל עם קרובו שבכל עת צרה וצוקה נקווה ונייחל אל השי"ת מתוך אמונה כי הוא 'כל יכול' ואין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, הוא

א. שמעתי מהרב מענדל פאלאק שליט"א מתושבי בני ברק יצ"ו מעשה נס ופלא שאירע לדודתו אחות זקנו (הרה"ח ר' אליעזר פריעדמאן מפה בני ברק, שנלב"ע לפני כמה שנים כשהוא בן ק"ב שנה) מרת מארקאוויטש בשנות הזעם בימי המלחמה, וזה דבר המעשה, כשנכנסו הרשעים לעירם אשר במדינות אונגארין ערכו שם סלקצ'י, והיו הכל עומדים שם באימה ויראה בפחד ובעתה מתוך ידיעה מה עומד לעלות בגורלם... באותה שעה עמדה האשה ושיינה לעצמה שוב ושוב - לישועתך קיויתי ה'... לישועתך קיויתי ה'... וחוזר חלילה, והיו דבריה נשמעים גם באזני הרשע שהיה ממונה עליהם. והנה, מבטא שפתייה היה כמנהג המקום ולכן היה נשמע תיבת 'קיויתי' מלעיל - בהדגשה על אות ק' של קיויתי, כשבשפת הגויים בלשון אונגרי' משמעות תיבה זו היא מי יוציאני ויחלצני מכאן, הרשע שלא הבין 'לשון הקודש' חשב לעצמו שאשה זאת חוזרת לעצמה שוב ושוב 'מי יוציאני מכאן... מי יחלצני מכאן...' מכיוון שכן, נכמרו רחמיו ונענה אליה בשפתו איים קויתיעהם... שמשמעותו אני יוציא אותך ויחלץ אותך מכאן, וכה אמר לה, אעשה עצמי כמי שאינו רואה, שאי רגלך לברוח למרחק מרחקים כפי יכולתך, וכך הוה, זה הגוי 'לא ראה' והיא נחלצה חושים, ופתחה במרוצה כל עוד נשמתה באפה, והגיעה לבית הכובסים (מכבסה) של נכרים, ביקשה לעבוד שם ונתקבלה, שם עבדה עד תום המלחמה, כשנפשה נשאת לה לשלל מתוך כל בני המשפחה... משם היגרה לארה"ב והקימה משפחה לתפארת בליעה"ר, והכל בזכות אותו 'לישועתך קיויתי ה'". נמצא, היא אומרת 'לישועתך קיויתי' לפני הקב"ה, ואכן אותו 'קיויתי' פעל פעולתו הטובה, וגרם שהקב"ה שמע 'אנקת אסיר' והנהיג עולמו בהשגחה פרטית, שאותו 'קיויתי' יוציאה ממסגר וממות לחיים.

ב. הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע היה נוהג לספר האי עובדא בכל עת שבא לבקר את החולה. פעם שכב הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע על ערש דווי, וכבר היה מסוכן ונוטה לעזוב את העולם. מחוץ לחדרו ישבו תלמידיו ואמרו תהלים, תוך כדי ישיבתם שם נשמע מתוך החדר קול חבטה עזה, נכנסו התלמידים החדרה ומצאו את רבם שוכב על הארץ, מיהרו להרימו והשיבוהו למיטתו. כעבור כמה שעות שמעו התלמידים את רבם קורא להם מחדרו, בהיכנסם ראו כי הוטב מצבו פי כמה וכמה, וביקש מהם להביא לו כוס חמין, לא עבר זמן רב ועמד על רגליו כאחד האדם.

פתח הרה"ק ואמר לתלמידיו, אסביר לכם, בשכבי על מיטתי נזכרתי במאמרו של מו"ר המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע על הפסוק 'והבוטח בה' חסד יסובבנו', שאין כאן לא סגולה לא ברכה ולא הבטחה. כי אם 'מציאות וטבע' ממש - הבוטח בה' חסד יסובבנו... ע"כ התחזקתי בביטחון, והחילותי לרדת מהמיטה, שהרי 'בדרך הטבע' על החסד לסובבני, אך תיכף נפילתי ארצה, עד שהחזרתם אותי על המיטה. או אז חשבתי בדעתי כי נפילתי הוכחה היא שעדיין לא הגעתי לשלימות הביטחון. לכן העמקתי ברעיוני יותר בענין הביטחון בבורא ית', עד שאירע הנס ויצאתי בריא ושלם ללא כל פגע - בבריות גופא ונהורא מעליא.

על כן זאת עשו וחיו - יבטח כל אדם בה' שיושיעו, ויקוים בו 'ואני בחסדך בטחתי' אז 'יגל לבי בישועתך' (תהילים יג ו), עוד נאמר (שם עא כ) 'אשר הראיתני צרות רבות ורעות תשוב תחייני ומתהומות הארץ תשוב תעלני'.

ג. וידע שבעבור הבטחון עצמו יושע מכל מיני מצירים ומציקים, ומפורש איתא במדרש (שוח"ט תהלים כה על הפסוק אלוקי בך בטחתי אל אבושה), וז"ל, ...היו שומרי המדינה עוברין ומצאו אכסנאי אחד ותפסוהו, ואמר אל תכוני כי בן ביתו של מלך אני, כיוון ששמעו כן, הניחוהו ושמרוהו עד הבוקר, בבוקר הביאוהו אצל המלך ואמרו לו 'בן ביתך' מצאנו אמש, אמר לו המלך, בני, מכיר אתה אותי, אמר לו לאו. (אמר לו המלך) אם כן היאך אתה בן ביתי, אמר לו

באר הפרשה - פרשת ויהי

(סב ו-ו), 'הושע עבדך אתה אלוני הבוטח אליך'. כלומר, הרי כביכול הקב"ה גדול ממנה, ומתוך צרתו יוציאנו מאפילה לעולם לא יתייאש איש יהודי, כי אף אם גדולה צרתו¹ לאורה, אם אך ישביל לומר 'לישועתך קיויתי ה'", לבטוח

– בבקשה ממך, אני איני בן ביתך, אבל 'בך בטחתי', שאלמלא אמרתי להם כן היו מכים אותי... אמר להם (המלך) הואיל ובטח בי הניחו לו. וכן אמר דוד 'אלוקי בך בטחתי' ובשביל כך 'אל יעלצו אויבי לי', ולא אני בלבד, אלא גם כל קוֹיך לא יבושו.

ד. כך פירש המלבי"ם את הפסוק, וז"ל, הושע עבדך מצד שהוא בוטח אליך, וזה נוגע לכבוד שמך לעזור הבוטחים בך, עכ"ל. והיינו, שזה מכבודו של השי"ת וקידוש שמו כשהוא עוזר ומושיע את הבוטחים בשמו.

ה. חיזוק נפלא למד הרה"ק מצ'עצ'ינוב זי"ע (דברי שמחה), הבה נתבונן במצבם של השבטים - אחי יוסף, בהיותם במצרים, והנה הם רואים שרודפת אותם צרה אחר צרה, נחשדו כמרגלים, גביע באמתחתם, לקיחת שמעון, נטילת בנימין... ומן הדין היה להם להתייאש, ולשבור לבם בקרבם, ובאמת, כל ההשתלשלות הלז לא הייתה אל לטובתם והמה לא העלו בדעתם ואפילו לא בחלומם שבעוד רגע קט הכל יתהפך, וכמו שאכן כך היה, ברגע קט אחד 'נהפך' להם כל מצבם לאורה ולרווחה, כך בכל מצב קשה שהאדם שרוי בו עליו לחיות מתוך אמונה עזה שברגע אחד הכל יתהפך מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב.

והפליג הרה"ק מאיז'ביצע זי"ע (מי השילוח ויגש ד"ה ויאמר) שהרי בעצם היתה 'הישועה' כנגדם בכל העת, אלא שבתחילה היתה נסתרת ומכוסה מהם, שלא ידעו שאותו 'מלך' אשר הם עומדים לפניו אינו 'רשע מרושע' היורד לחייהם, אלא הוא אחיהם ובשרם אשר מעולם 'לא כהתה עין האחוה מאתו' והוא הוא הרוצה בטובתם עד אין קץ, ולבסוף רק 'נתגלה' אליהם לפני מי הם עומדים, וכך הוא בכל צרה שלא תבוא שה'ישועה' בכבודה ובעצה עומדת וקיימת לפני האדם אלא שהקב"ה מסתיר אותה, ואין לנו אלא לבקש 'הגלה נא'... אך אין מקום לייאוש כלל.

ולחיבת הקודש נעתיק לשונו, בזה מלמד אותנו השי"ת שכל יתייאש שום אדם אפילו שידמה לו שהישועה רחקה ממנו מאוד, ונראה לו חלילה שכל יום קללתו מרובה מחברו עד כי אפס ממנו הישועה. ובוזה יתחזק האדם, שיתן לב לצער השבטים שהיה להם בזה העת שנתפסו כמרגלים אחרי הלכו לשבור תבואה להחיות נפשם ברעב, ואחרי כל זה נחסר שמעון לעיניהם, וגם נמצא הגביע באמתחת בנימין ולא עוד אלא שהוא נלקח לעבד, והיה נדמה להם כי אין להם שום תקוה להיושע, והצדיקו עליהם את הדין באמרם הננו עבדים לאדוני. ואחרי כן כאשר הגיע עת הישועה אמר יוסף 'אני יוסף אחיכם', ולא נעשה שום מעשה שיהיה חילוק בין רגע שקודם התגלותו לאחריו ובין רגע שאחר כן, כי גם קודם הישועה היה נצב נגד פניהם כל הישועה שכתוב בה (מה כז) 'ותחי רוח יעקב אביהם', זה החיים היה נגד פניהם רק קודם העת לא הרגישו בזה. וכן נקוה כאשר יבוא העת לגלות כבוד מלכותו עלינו ולרחם שארית ישראל, כל ישראל יראו שהישועה היתה נגד פנינו רק מצדנו נסתר זאת. עכ"ל (בשינוי קצת).

ו. הנה נהגו לשלש ולהפך הסדר לישועתך קיויתי ה', קיויתי ה' לישועתך, ה' לישועתך קיויתי, כי אנו אומרים לאדם באיזה אופן שתסתובב ולאיזה צד שתפנה הינך נצרך לחסדי וישועת ה', ע"כ קוה לו תמיד. עוד אמרו, כי ככל שמרבה האדם בתקוותו לה' הינו מתקרב אל ה' יותר, על כן, בפעם הראשונה נכתבה תיבת ה' כתיבה שלישית, בשנית כתיבה שנייה, ובפעם הג' תיבת ה' קודמת לכל (הגר"ז סורוצקין, אזנים לתורה פרשת ואתחנן ד"ה כה' אלונינו בכל קראנו).

וכך מסופר על הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (תורת אבות, מעשי אבות, קלה) וז"ל. פעם אחת ראה יהודי אחד שרוי בעצב גדול ושאל אותו מה זה ועל מה זה, וסיפר לו האיש ממצבו הקשה, אמר לו מרן ז"ל, איש ישראל כשהוא שרוי במיצר צריך שיאמר לישועתך קיויתי ה', ואם מצבו נעשה חמור יותר יאמר קיויתי ה' לישועתך, ואם מצבו רע עוד הרבה יותר יאמר ה' לישועתך קיויתי... (וכלומר, שע"י כל אלו האמירות והתקוות יצא מאפילה לאורה).

ובכלל זה, שככל שאומר לישועתך ה' ומשריש בעצמו הבטחון ומתקרב יותר אל הקב"ה הרי הוא כבר 'רואה' לנגד עיניו את הישועה, וכיוצא בזה מתאמרא בשם הגה"ק הגר"ז מבריסק זי"ע על הפסוק (תהלים לו ג-ד) 'בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ רעה אמונה, והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך', שהפסוק השני מדבר על מדריגה גבוהה יותר בביטחון – שכל כך בטוח הוא בישועת ה', שכבר עתה הינו מתענג כאילו כבר באה אליו הישועה, ובזכות זה אכן 'ויתן לך משאלות לבך'.

עוד אמרו בדרך צחות, לאלו המהלכים ומסבבים יומם וליל אודות ממונם להם אומרים, אנשטאט דרייען מיט געלט דריי מיט דעם פסוק לישועתך קויתי, וועסט בעסער אנקומען - תחת ההילוך והסיבוב סביב הכסף עדיף שתסובב עצמך 'עם הקב"ה' בבטחון בו ובישועתו וכך תצליח יותר...

מן הענין לציין מה שסיפר הגה"ק רבי שלמה קאליש זי"ע (הובא בספר הזכרון זכרון שלמה) שפ"א שהה אצל הגה"ק רבי חיים מבריסק זי"ע, ובישיבתו ב'סעודה שלישית' שמע את הגר"ח יושב וחוזר בהתלהבות עצומה כעשרים דקות לישועתך קויתי ה', קויתי ה' לישועתך, ה' לישועתך קויתי...

הנה נאמר (תהילים כז יד) 'קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה', ונתבאר בגמ' (ברכות לב:) כפל לשון 'קוה אל ה' שבא ללמד ש'אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל', ואפשר לומר, כי באו חז"ל להורות לאדם שאם קוה אל ה' ולא נענה, כי לא היה בטחונו בשלמות, אל יתייאש אלא יחזור ויקוה, וגם אם בפעם הראשונה לא 'הצליח' הרי בפעם השנייה כבר יהיה תקיף יותר בבטחונו. וזהו גם העניין לשלש באמירת לישועתך קויתי ה', שאף אם בפעם הראשונה לא היתה תקוותו באמת ינסה בשנית ובשלישית, עד שבסופו של דבר יזכה להגיע לבטחון בהשי"ת.

כללו של דבר, על האדם לחזור שוב ושוב על 'לישועתך קויתי ה'', ולהשריש בעצמו בכל מצב שנמצא את התקווה והייחול להקב"ה, ועי"ז באמת יושע מכל צרותיו. והוא על דרך שקוראים את הפרשה 'שניים מקרא ואחד תרגום', שמרמז בזה על קריאת העניין, ואח"כ מתרגם ומפרש לעצמו 'בכל לשון שהוא שומע', ואח"כ חוזר וקורא, שעי"ז יוחדר בו היטב ולא ישכח, כך צריך לומר 'לישועתך' ולפרש לעצמו - 'במקום' שהוא נמצא כיצד הוא מקווה לישועת ה' כי תבוא, ושוב יחזור עד שיהיו הדברים חקוקים בעצמותיו...

וכך הובא ב'שערי תשובה' (סוף סימן קיח) וכתב מהר"י צמח ז"ל, וגם אני מכוין (כשהנני אומר כי לישועתך קוינו כל היום) לצפות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע, ומצאתי תועלת גדול כמה פעמים לעיתות בצרה בזה, עכ"ל.

נחמדים הם דברי הגה"ק החיד"א (ביאבע קטנה, בסדר תפילת שמו"ע) על נוסח הברכה 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום', קשה מה נתינת טעם הוא - 'כי לישועתך קוינו כל היום', דממ"נ, אם הם ראויים לישועה למה להם טעם של לישועתך קוינו, והרי מן הדין על הקב"ה לגאלם, ואם אינם ראויים מה ריווח יש בזה ש'קוינו כל היום'... ונ"ל, דחייב הוא להיות אדם מצפה לישועה, ואיתא בפרק חלק (סנהדרין צ"ז:) שכל זה הוא כדי לקבל שכר, שנא' (ישעי' ל יח) 'אשרי כל חוכי לו', ואמרו במדרש (ילקוט תהלים) אפילו אין ביד ישראל אלא הקווי כדאי הם לגאולה בשכר הקווי... וזהו אומרו לישועתך קויתי ה', ר"ל בשביל לזכות לישועתך קויתי ה', שע"י הקווי אני זוכה לישועה.

וזאת אנו אומרים ומבקשים - את צמח דוד מהרה תצמיח, וא"ת אין לנו זכות, לזה אומרים - כי לישועתך קוינו, כלומר, אפילו אין בידינו שום זכות, מ"מ הרי 'לישועתך קוינו כל היום', וכדאי הוא הקווי להביא לנו הגאולה. כבר מילתנו אמורה, שהנה מברכים אנו בכל יום ויום 'הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה', ולכאורה קצת צ"ב, מה החידוש בתרגול (שכוי), והרי כל חיות ובהמות מבינות להבחין בין יום ללילה, אלא שאר החיות רק כשרואות את אור היום יודעות כי האור בא לעולם, אבל התרגול משכיל להבין בעוד החשיכה שולטת בעולם כי האורה עומדת לבוא והוא קורא מבעוד ליל, וזהו מורה דרך לבני האדם, שלא להיבהל בעת שחשיכה שולטת בעולם חד וחד בדיליה, רק לדעת ולראות מעתה את האור הממשמש ועתיד לבוא, ומעלה זו 'קובעת ברכה לעצמה' - הנותן בינה להבחין.

רמז נפלא שמעתי מ'בן עליה' דלכן איתא ב'פרק שירה' (פ"ד) תרגול אומר (בקריאתו הרביעית) לישועתך קויתי ה', שהרי 'קרות הגבר' זה התרגול, ובאותו זמן עדיין חשכת הליל שולטת בעולם, ולזה הוא 'קורא' ומודיע לכל באי עולם - אל ירך לבבכם בראותכם 'חשיכה' כל חד וחד בדיליה, אלא לישועתך קויתי ה'.

בדרך צחות מסופר, על ההוא גברא שהגיע ל'זכרון משה' (שטיבלאך יודעים בתוככי ירושלים) בשעה 12 בצהריים ופתח בקול גדול בברכת 'הנותן לשכוי בינה', אמרו לו, רב יהודי, כבר מזמן שחטו אותו תרגול שהיה לו בינה להבחין בין יום לבין לילה... וכאמור, שאין זה 'חכמה' לדעת בעת שהשמש בגבורתה ובתוקפה באמצע היום ש'יום' עתה, אלא ה'חכמה ובינה' הוא להבחין מבעוד ליל שהנה היום ממשמש ובא...

באר הפרשה - פרשת ויהי

בו ולהשיג משענתו על ה' אלוקיו, וכך אמרו חז"ל (מנחות כט:): מאי דכתיב (ישעי' כו ד) 'בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים' - כל התולה בטחונו בהקב"ה הרי הוא לו מחסה בעולם הזה ובעולם הבא.

החיי את חיינו באופן כזה הרי חיינו בעולם הזה הם 'חיים טובים', כי העולם הזה מלא מכאובים וקשיים, אי לאו 'תקווה' זאת הרי הוא דומה ליושבי חושך וצלמוות בבית האסורים, אבל התקווה והבטחון בה' הרי הם כמי שפתחו לו פתחים וחלונות גדולים בבית האסורים שמעתה שולטת ה'אורה' בכל פינה ופינה, וכל החושך מתפוגג ומתבטל כלא היה.

ובל תאמר מה לי ולמדרגות נשגבות כאלו, שמע נא לדברי הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ בחוקותי ד"ה ברוך) וז"ל, 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו' (ירמיה יז ז), יש לבאר כפל הלשון אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, וי"ל הנה להיות בטחונו חזק בה' מאוד קשה לבוא לידי מדת הבטחון הלזה, אבל האדם יעשה שלו, יחזיק במעוזו במדת הבטחון, והקב"ה יעזור לו

ויהי בארץ מצרים - 'לחיות' גם כשהוא שקוע בצרות ובמצרים בפרשתן (מו כח), 'ויחי יעקב בארץ מצרים, וברש"י, 'פרשה זו סתומה, לפי שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד'. פירוש, שבשאר פרשות התורה יש בין פרשה לפרשה ריווח של כמה אותיות 'נייר חלק' מבלי לכתוב שם מאומה, וכאן היא 'פרשה סתומה', נמצא שבמקום ה'חלק' כתוב 'ויחי יעקב'. יש שרימוזו בזה כי פעמים נראה לאדם ש'פרשה סתומה' באה עליו, נסיונות קשים ומרים עדו עליה, נסתמו עיניו ולבו - ולהיכן שפונה - אם ימין או שמאל 'סגר ה' בעדו', ידע שכל זה אינו אלא 'דמיון' בעלמא, כי על פי תורה שם נכתב 'ויחי יעקב', כי כל זה היה להחזיק ולהחיותו"

ז. והבטחון יהיה רק באלוקיו ולא בכשר ודם או בשאר עניינים, וכך כתב ה'כתב סופר' (ד"ה לישועתך) וז"ל, דמאחר שראה יעקב אבינו ע"ה בנבואה את גבורת דן, אמר כי אין לבטוח על זה היינו הגבורה של ילוד אשה, כי לא לגיבורים המלחמה סוס מוכן למלחמה ולה' הישועה, ולכן סיים לישועתך קייתי ה' ולא לישועת אדם כנ"ל.

ח. כך היה אומר הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע, מי שאין לו ביטחון, יתחזק לבטוח בבוראו שיושיעו וימלא את מחסורו אף שאינו בעל ביטחון. כעין זה אמר הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למי שקבל בפניו שאינו 'בעל בטחון', על זה גופא יש לך לבטוח בה' - שיעזרך לבטוח בו.

ט. בדרך זה כתב הרה"ק ה'ויגד יעקב' מפאפא זי"ע (בהקדמה לשו"ת משפטיך ליעקב) לפרש בפסוק (תהלים כז יד) 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך', וקצת תמוה דפתח בלשון נוכח - 'קוה', וסיים 'ויאמץ' - בלשון נסתר (שלא אמר חזק ואמץ), דמשמע שאיזה מאן דהו 'נסתר' יאמצהו. ומבאר, שתחילת דבר יש לו לאדם להשריש בלבו את הבטחון, ואז, יזכה בסיוע ועזר מן השמים שהקב"ה 'יאמץ' את לבבו, ולכן פתח ב'קוה אל ה'' לשון נוכח - כציווי על הבטחון, ומסיים 'ויאמץ לבך', שהכתוב מבטיח שאם יתחיל בזה אז הקב"ה יאמץ לבו שיוכל לעולם לקוות אל ה'.

י. הוסיף הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (חנכה נר ו), שכך היא מידתו של הקב"ה, להחשיב את הרוצה לבטוח בו ית', כאילו הוא מהבוטחים בשמך באמת, אף אם עדיין לא הגיע למדרגת הבטחון בשלמות. ובזה פירש את הכתוב (תהלים לג כב) 'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך', שלא נאמר 'אשר יחלנו לך' אלא 'כאשר' בכ' הדמיון, ר"ל כאילו יחלנו לך, כלומר שיהי חסדך ה' עלינו כאילו היה בנו את מידת הבטחון האמיתית.

יא. שמעתי לבאר בדרך צחות במעשה הידוע המובא בגמ' (שבת לא). שהלך אחד ועבר על פתח ביתו של הלל בערב שבת, 'אמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול וכו', הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול, אמר לו שאל בני שאל, מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות (עגולות ואינן מאורכות כשאר בני אדם), אמר לו בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין החולות (ושלא יכנס החול בתוך עיניהם). הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול, אמר לו שאל בני שאל, מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות, אמר לו בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין בצעי המים (ועל כן עשה הקב"ה שיהיו רגליהם רחבות שלא יטבעו בתוך ה'ביצות'). עכ"ד הגמ'.

יא. שמעתי לבאר בדרך צחות במעשה הידוע המובא בגמ' (שבת לא). שהלך אחד ועבר על פתח ביתו של הלל בערב שבת, 'אמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול וכו', הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול, אמר לו שאל בני שאל, מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות (עגולות ואינן מאורכות כשאר בני אדם), אמר לו בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין החולות (ושלא יכנס החול בתוך עיניהם). הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול, אמר לו שאל בני שאל, מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות, אמר לו בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין בצעי המים (ועל כן עשה הקב"ה שיהיו רגליהם רחבות שלא יטבעו בתוך ה'ביצות'). עכ"ד הגמ'.

יא. שמעתי לבאר בדרך צחות במעשה הידוע המובא בגמ' (שבת לא). שהלך אחד ועבר על פתח ביתו של הלל בערב שבת, 'אמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול וכו', הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול, אמר לו שאל בני שאל, מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות (עגולות ואינן מאורכות כשאר בני אדם), אמר לו בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין החולות (ושלא יכנס החול בתוך עיניהם). הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו בני מה אתה מבקש, אמר לו שאלה יש לי לשאול, אמר לו שאל בני שאל, מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות, אמר לו בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין בצעי המים (ועל כן עשה הקב"ה שיהיו רגליהם רחבות שלא יטבעו בתוך ה'ביצות'). עכ"ד הגמ'.

ה'אור החיים' הק' וז"ל. (הזכיר זכות אבות אברהם ויצחק, כי בזה) התחיל לעורר האהבה של הקדמונים, כסדר תפלת 'שמונה עשרה' שמתחילין בזכרון 'זכות אבות' (ואח"כ מתפללין). (הוסיף) והזכיר גם בן זכותו בהצנע, ואמר 'האלוקים הרועה אותי', כאן רמז זכותו, ומתי זכותו - כי הוא יעקב היה מתהלך לרצונו יתברך כשה לפני רועה הרועה אותה, ואחר שסדר זכות אבות התחיל

בעושר וכבוד². ויתחזק להאמין באמונה שלימה שאף שאיננו מבין את הנהגת ה' עמו - כך הוא האמת שכאן נבנית טובתנו להחזיקו ולהחיותו (עפ"י פרי צדיק ריש פרשתן)³.
וכך כתיב עוד בפרשתן (מח טו) 'ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו, אברהם ויצחק, האלוקים הרועה אתי מעודי עד היום הזה', וביאר

ואפשר לומר בדרך הרמז, כי 'הָלַל' רומז ל'הָלַל', ושאל מי כאן הָלַל מי כאן הָלַל, כלומר כיצד ניתן לומר הָלַל ולהודות להקב"ה, כשכל אחד יש לו את ה'שינוי' שלו ואת הקשיים שלו, כל אחד עם ה'מה נשתנה' שלו... השיב לו הָלַל 'בני מה אתה מבקש', כלומר, מדוע שלא יאמרו הָלַל, אמר לו הלה הינך רואה שעניניהם של התרמודיים משונות מכל הבריות, וכי רעה היא זאת עבורם, לא ולא, אלא אדרבה, לפי כל מציאות חייהם מוכרחים הם שיהיו עיניהם תרוטות, כדי שלא יכנס החול בתוך העיניים, והקב"ה עשה חסד עימם בכך ששינה אותם מאחרים. וכן רגלי האפרקיים רחבות לטובתם ולא לרעתם. ומהם נלמד כל אחד ואחד ב'שינוי' שלו, במה שנראה לו כקושי ורעה, ש'אלוקים חשבה לטובה', ורק לקוצר שכלו נדמה לו כי רעה הוא.

כתיב (תהילים צב ו) 'מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך', כי הנה בשעה שמתגלה לעין כל ההשגחה העליונה, וראו כל בשר את חסדי ה' המרובים אזי הכל מודים ומהללים ואומרים מה גדלו מעשיך ה', אמנם דוד המלך ע"ה עומד ומכריז מאד עמקו מחשבותיך, פירוש, אף בשעה שעדיין לא זכה האדם לראות את חסדי ה', ונראה לו כשעת הסתר וחשכה, ידע, כי מאד עמקו מחשבות ה' להביא את הטובה, וככל ש'מה גדלו מעשיך ה'" הרי יותר מזה גדלו מעשיו בשעה ש'עמקו מחשבותיך'.

יב. כה היה מעשה לפני כמה שבועות, אחד ממוסדות התורה יצאו במגבית גדולה, ו'מתן שכרו בצידו' שכל התורם סכום מסוים נכנס להגרלה על סכום כסף נכבד, בבוא העת נערך הגורל במעמד ראשי ומנהלי המוסד ובפיקוח מו"ץ העומד על גביהם, ועלה שמו של פלוני בגורל, מיד בדקו מי הוא זה ואיזה הוא בכדי שיוכלו לבשר לו אודות זכייתו ולהעביר לו את הכסף, אלא שאז הוברר שהלה לא שילם על כרטיס ההגרלה במזומן אלא תרם ב'כרטיס האשראי' (קרעדיט קארד) ומחברת האשראי לא נתקבל 'אישור' על התשלום... ונמצא שהלה לא תרם כלל, ולא היתה לו אלא מחשבה טובה... שאלו את הרב שליט"א כדת מה לעשות, ואמר להם, פנו אליו ותודיעוהו 'בתמימות' כי הכרטיס לא 'עבר' ולא יצא הסכום מחשבונו, והנכם שואלים אותו ברצונו לתרום בכרטיס אחר וכדומה, ולאחר שיענה ב'הן' יבשרו לו תוך כדי דיבור על זכייתו בגורל... תיכף ומיד התקשרו אליו, וסיפרו לו שלא היה ניתן לבצע את ה'חיוב', ושאלוהו האם ברצונו לתת להם מספר כרטיס שני, אך כבר נתקרה דעתו, ואמר באדישות, אם לא - אז לא... אם לא עבר - יהי כן, כי כבר איני מעוניין לתרום... ניתק את הטלפון, כשהוא בטוח שהם רצו 'לקחת' ממנו והצליח לחמוק מידם מבלי 'לתת' להם, ו'הרוויח' שלא תרם... ולא ידע כי הם רצו 'לתת' לו, ואכן הפסיד והפסיד...

ובאמת יש בזה מוסר השכל נוקב לכל תהלוכות החיים שפעמים שנדמה לאדם כי 'נוטלים' הימנו, ומן השמים רוצים 'להפסידו', אך באמת כל 'הפסדים' אלו הם לטובתו הגדולה, שעל ידי זה יזכה במתנות הרבה... יג. ורמזו לה בפרשתן דכתיב (מט יא) 'אסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתנו', כי הנה המתבונן בפירושו של מקרא יראה שד' אותיות אלו הם מיותרים, כי 'עירה' הכוונה ל'עיר', ו'לשורקה' הכוונה לענף עץ הנקרא 'שורק', תיבת 'בני' הכוונה ל'בן', ו'אתנו' משורש 'אתון', נמצא שהיה לו לומר 'עיר ולשורק בן אתון'.

אמנם, ארבעת אותיות הללו עולים יחדיו ל'שם הוי"ה' (והוא צירוף שם הוי"ה הק' השייך לחודש אדר, שהוא יוצא מהכתוב 'עירה ולשורקה בני אתנו', עיי' פרע"ח שי"ט פ"ג), ובא ללמדנו דעת, כי אדרבה דייקא המאורעות שנראה לנו כי מיותרים המה - כדרך העולם לחשוב על מקרה לא טוב שבא להם 'לשם מה הייתי צריך לילך למקום פלוני', 'לפגוש את אלמוני' - ראה מה עלה בידי מחמת זה, וכיוצא בזה רבות, אמנם עלינו לקבוע בלבנו כי אין כל דבר הנעשה מעצמו בעולם הזה והכל בחשבון וסיבה ממעל, על כן דייקא ע"י האותיות ה'מיותרות' נשלם צירוף שם הוי"ה הקדוש, להאמין ולדעת שגם כל אלו הדברים מאת ה' הם, לטובה ולברכה להיטיב לנו באחריתנו.

באר הפרשה - פרשת ויחי

אמנם כבר איתא בזוה"ק (ח"א רלד:) שבאמת גילה יעקב מה שרצה לגלות אלא שהוא מוסתר בדבריו, ומבאר השפ"א וז"ל, ומכל מקום על ידי אמונה שמאמינים זה בני ישראל שאין שום כח בלתי השי"ת רק כל זה על ידי הסתר אף שאין רואין זה בעין מ"מ על ידי אמונה יכולין לראות האמת, עכ"ל, וכלומר שעל ידי שמתחזק באמונתו המהורה שהכל הוא מפי עליון הרי מתגלה הקץ ומתבטל כל הגלות.

ובך פירש הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' (אות ג) בלשון הכתוב 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', שבידוע יעקב מורה על שפלות וקטנות, גם 'ארץ מצרים' מרמזת על מיצר ודחקות, והיינו שנרמז כאן בכתוב ירידה בכפל כפליים, ומעתה תתמה וכי לזה ייקרא ויחי יעקב. אלא ביאורו, שהפסוק עצמו נותן תשובתו - 'שבע עשרה', שהוא בני' 'שוב'. כלומר, מכיוון שיעקב קיבל בטובה ובאהבה את כל הנהגת הבורא עמו, הן כשהיה לו בחינת יעקב (זמני שפלות) הן בבחינת מצרים (מיצר ודחק), את הכל קיבל ב'שוב', עי"ז נהפך הכל ל'שוב' באמת.

בחרבי ובקשתי - השפע הבא ע"י התפילה

בפרשתן (מה כב), 'ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי', ובתרגום תרגם בצלותי ובבעותי. ולכאורה מדוע שונים דברי התרגום מהמקרא, אלא כך הוא ביאור הדברים עפ"י הידוע שהתרגום אינו מפרש רק 'פירוש המילות' גרידא כלשון המקרא, אלא בא ללמדנו את תוכן הענין המסתתר תחת תיבות המקרא (עי' עבודי תרומה ד"ה ונועדתי), וכלומר, כי ודאי 'בנגלה' הייתה המלחמה בחרב וקשת בפועל ממש, והיה נראה שהחרב והקשת הם העורכים את המלחמה והם המנצחים, אך האמת שאין הקב"ה חפץ עשות 'נס גלוי' לכן הוכרח להשתמש בחרב וקשת, ואין החרב והקשת אלא ה'מסתירים' את

להתפלל 'המלאך' וגו'". וכבר אמרו, כי לא רק 'זכות' היא לו' לאיש המאמין אלא 'אשריו וטוב לו' בהיותו מהלך אחר הבורא בתום ושלוות הנפש כאותה צאן המהלכת אחר הרועה בהשקט ובבטחה - שאין לה כל דאגה אודות מזונה ולעולם לא תחשוב מה ייעשה בה, בידועה כי היא וגורלה נתונה בידי האמונות של הרועה' ושלום עליה נפשה.

ובן כתב הרה"ק השם משמואל' זי"ע (חנוכה תרפ"ג) דלכן נקראו מנהיגי ישראל 'רועים' (שבעה רועים במיכה ה'ד) כי מדרכם להכניס בלב ישראל שיהיו נמשכים אחר השי"ת כצאן הנמשכים אחר הרועה מעצמם בלי התבוננות - רק מצד אמונה, וכענין שכתוב (תהלים לו ג) שכן ארץ ורעה אמונה. וע"כ מחמת שהכניסו אמונה בלב ישראל נקראו רועים והוא עיקר הכל, כאמרם ז"ל (מכות כד.) 'בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה'... כי עיקר האמונה הוא שיהי' בטל להשי"ת בכל מדותיו.

ודע, כי קבלת הנהגת הבורא ית' באהבה ובתמימות היא עצמה ממתקת כל הדינים ומהפכתם לטובה שלימה. וכדאיתא בפרשתן (מט א), 'ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', ובגמרא אמרו (פסחים נו.) 'ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה', ומבאר הרה"ק השפת אמת' זי"ע (ויחי תרל"א ד"ה אא"ז) שביקש יעקב לגלות לבניו שגם בתוך הגלות נמצא השי"ת והכל מכוחו אלא שהוא בהסתר, אך אילו היו משיגים ידיעה זו ממילא הייתה במילה מהם גזירת 'גלות' - שהרי אין זה נחשב לגלות אם רואה את ה' בכל מקום ומקום, כי כאשר יודע שאין זה אלא הסתר והעלם מיד מתבטלים כל הדינים וההסתרים ומתגלה אורו של הקב"ה, על כן נסתלקה ממנו שכינה, מאחר שרצונו של הקב"ה שיהיו בני ישראל בגלות.

יד. ידועה בזה הנהגת הרבה צדיקים שלא להרבות בהשתדלות בשום ענין שבעולם, והיו אומרים 'מ'דארף זיך לאזן פירען' (לתת עצמו בידי הבורא שיהיג אותו כרצונו), וכן הובא על הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (אמרי הרי"ם, שלח בהערות) פ"א אמר אין זו הדרך שלנו... הננו הולכים אחר רצון השי"ת כצאן אחר הרועה.

וכך אמרו 'בעלי הדרוש' לרמז במנהג ישראל קדושים, אשר ה'מחותנים' מוליכים את החתן לחופתו כשהם אוחזים בידיהם אבוקות אור, שבאו ללמד לחתן דעת בגשתו לבנות את ביתו ובצעדו הראשון ב'חיים', לעולם לא תלך מעצמך... אלא תתן עצמך שיוליכו אותך ממעל, ועי"ז יהיה לך אבוקות אור בגשמיות וברוחניות לטוב לך כל הימים.

זכר האריכו חז"ל בשבחה של תפילה כי מבלעדי כוחה אי אפשר להשיג מאומה, ועם התפילה לא יבצר ממנו דבר, ותדע שזה כל כוחו של אדם בעולם הזה - ברוחניות ובגשמיות, בפרנסתו וכל הצטרכויותיו, וזוה פירשו את דמיון המתפלל למו שמחזיק חרב וקשת, כי כמו שאיש הצבא לא יוכל לעמוד ולהתקיים אפילו שעה אחת בלעדי כלי הון - החרב והקשת, כי היאך יעמוד בשדה הקרב מבלי כלי זיונו, כך אין לו קיום ליהודי מבלי כוח התפילה - כגיבור ואיש מלחמה מבלי כליו".

עוד מצינו להרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (חיי שרה, ר"ח כסלו תרע"ב, חנוכה תרע"ח ליל ג') בשם אביו הרה"ק ה'אבני נור' זי"ע שביאר דמיון התפילה לחץ וקשת, כי

עורכי המלחמה באמת, ומי הם עורכי המלחמה, זאת 'מגלה' לנו התרגום - בצלותי ובבעותי, שיעקב התפלל על נצחונו במלחמה ושם כבר פעל את הנצחון... כי בעולם הזה אי אפשר לפעול מאומה מבלי התפילה^{טו}. ולא היה הנצחון בעת המלחמה כשהשתמש בחרב וקשת רק בעת התפילה בקרן זוית כשהתפלל^{טז}.

וזוה יתיישב כיצד אמר יעקב 'אשר לקחתי מיד האמורי, וכי יעקב לקחה מידם, והרי שמעון ולוי הם ערכו את המלחמה והם לקחו את שכם מיד האמורי, לזה תרגם אונקלוס 'בצלותי ובבעותי, כי שמעון ולוי נלחמו בחרב וקשת, אבל 'עיקר' המלחמה נערכה ע"י יעקב אבינו בצלותי ובבעותי, ושפיר אמר על עצמו אשר לקחתי מיד האמורי.

טו. בספר 'כנפי שחר' (ש"ת, סימן לז) מביא מאמר נורא של דודו הרה"ק רבי יחיאל ממוש זי"ע, בליל שב"ק בבואו לביתו לקדש על היין, והיה אז עת כפור וקור גדול, עלה הר"י ע"ג ספסל קטן הסמוך לתנור כדי לחמם ידיו, פתאום נשמט הספסל מתחתיו ונפל הר"י ושבר את ידו (מאז ועד יומו האחרון היה בעל יסורים), משהקימוהו העומדים אצלו שמעוהו אומר את הפסוק (תהלים כג ב) 'בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני', ונענה אל הסובבים, הנה המפליג בים הגדול בספינה רעועה, או כשהוא עומד ע"ג גשר רעוע בוודאי ישא תפילתו בכל רגע ורגע למען ישוב לביתו ללא כל פגע, אבל ב'נאות דשא' כשנראה שאינו נצרך ל'רועה', וכן על 'מי מנוחות' - ים קטן שלא רעשו מימיו ונראה שאינו נצרך לנס מיוחד לעבור בשלום את הים הקטן אז לא יתפלל, ולהוציא ממחשבה זו אמר דוד המלך 'בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני', כי בכל עת ושעה ועל כל צעד שעל, תמיד יתפלל אל ה' שישמרהו מכל פגע מכל צרה ועקתא, ואמר מי חשב בעלותו על ספסל קטן ונמוך שהוא מסוכן ליפול ולשבור יד, אלא מכאן תראה כמה יש לאדם לקיים 'שיותי ה' לנגדי תמיד', ובכל עת לבקש ממנו על שמירה והצלחה בכל ענייניו..

טז. על כן אמרו המושלים בשם הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה מהלך בתוככי יער עבות, ורק מקלו בידו, בתוך כדי הילוכו הגיח לעברו דוב אשר רצה לטורפו ולאכול את בשרו, הרים האיש את מטהו והעמידו כאילו קשת בידו והוא עומד לזרוק את החץ, ואכן, באותו הרגע נפל הדוב לארץ ללא רוח חיים, התמלא האיש שמחה, והחל להלל את המקל שבידו על שהצילו ממוות לחיים, עבר שם אחד ואמר לו, שטיא, וכי תעלה על דעתך שהרגתו במטך, לא כי, אלא על עץ גבוה בסמוך אליך עמד צייד וקשתו בידו, וכראותו היאך שהדוב מתקרב אליך ירה בו חץ ומזה נפל הדוב מת, ולעניינינו יאמר, מי שאינו מבין שכל הקורה עמו על פי מעלה הוא - שמשם באים כל ה'חיצים' הן לטוב הן למוטב, הרי הוא דומה ממש לזה שהיה מהלל למקלו על שהצילו, ולא שם על לבו שיש אחד ממעל שעשה הכל.

עפ"י אלו הדברים מבאר ה'בן איש חי', שיעקב אבינו אמר לבניו, אל תדמו בנפשכם - שבמקלכם וכלי זיינכם ניצחתם את אנשי העיר 'שכם', לקחת אותה מיד האמורי, לא כן, אלא 'בצלותי ובבעותי' - התפילה לבורא כל עולמים היא אשר ערכה את המלחמה ועשתה הנצחון.

וידועים דברי הגה"ק החזו"א זי"ע, שעיקר ההשתדלות היא התפילה, אלא שלפעמים נדרש מן האדם גם לעשות פעולה בפועל, אבל לעשות הפעולה ולא להשתדל בתפילה באופן זה בוודאי לא עשה את המוטל עליו לעשות, ולא יצא ידי חובתו (מעשה איש ח"ז קג).

יז. עוד אמרו לבאר את הדמיון של חרב וקשת ל'תפילה', כי כמו ש'חץ' היוצא מן הקשת יהרוג את מי שפגע בו, מבלי כל הפרש והבדל אם הזורק את החץ גדול או חרש שוטה וקטן הוא, גיבור או חלש, כי החץ עצמו יפעל פעולתו, כיוצא בו ממש היא התפילה, ממי שתבוא בכוחה לפעול פעולות כבירות - לשנות הטבע ולבטל הנגזר, להריק שפע ברכה עליונה ברוח ובגשם.

באר הפרשה - פרשת ויהי

- 'וישב על המיטה', ואיך 'והמן נופל על המיטה' (אסתר ז ח), 'שהצדיקים אפילו כשהן חלשים מתחזקים שנאמר 'ויתחזק ישראל וישב על המיטה', והרשעים אפילו בתוקפן הן נופלים, שנאמר 'והמן נופל על המיטה'. לדין ייאמר, הבה נלך בדרכי הצדיקים (שהרי 'ועמך כולם צדיקים', ישעיה ס כא) - שלא להיות נפול בעיני עצמו כ'המן' ל"ע, אלא גם בעת הירידה יתחזק" ואל יתייאש².

ככל שהקשת מתוחה יותר לאחור כך יותר יבקע החץ ויעוף יותר למרחוק, כיו"ב ככל שלבו החוק ומיצר יותר ומתפלל יותר מעמקן לבבו כך יותר תעלה התפילה למעלה למעלה (ובחיי שרה כתב וז"ל, כמה שהלב נרגש ומתעטפת עליו נפשו ביותר כך בוקעת התפילה למעלה יותר)¹.

ויתחזק ישראל - יתחזק מכאן ואילך והבא ליטהר מסייעין בידו

חיזוק גדול לנופלים מצינו בדברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ויחי תרנ"א) על הפסוק בפרשתן (מט ט) גור

בפרשתן (מח ב) 'ויתחזק ישראל וישב על המיטה', כתב 'בעל הטורים' על פסוק זה, ב' במסורה, הכא

יח. אמנם ב'משך חכמה' פירש, וכך אומרים גם משם הגרי"ז מבריסק זצ"ל, הטעם שנמשלה ה'תפילה' (צלותי) ל'חץ' ואילו ה'בקשה' (בעותי) דומה ל'קשת', שהנה החרב מצד עצמו יש בו כדי להמית מאחר שלהבו חד וחודר פנימה, אכן החץ במהותו אינו יכול להזיק כלל וכל כוחו הוא על ידי מתיחת מיתר הקשת לאחוריו ואז משליך את החץ בחזקה, ו'ריצת' החץ נותנת בו כח לחדור פנימה ולהשחית עד מוות. כעין זה החילוק בין 'תפילה' ל'בקשה', שהתפילה היא מטבע הנוסח אותו קבעו חז"ל הק' לומר על פי הכוונות העליונות שהיה ידוע להם ברוח קדשם, ועצם אמירת התפילה פועלת גדולות ונצורות לקרוע כל הגזירות (עי' בארוכה בנפש החיים ש"ב פ"א ואילך), ועל כן המשילוה לחרב שיש בו כח עצמי. לעומת זאת בקשה אינה בנוסח הקבוע ועומד, אלא היא פורצת ויוצאת ממעמקי הלב, ועי"ז יש בכוחה לבקוע שערי שמים.

ולמדנו על הכוח האדיר הניתן לו לאדם - להתפלל בכל מצב שהוא. כי בשעה שליבו בל עימו יש לו את ה'חרב' - היא התפילה לפי הסדר הרגיל כתקנת חז"ל, ואף שלא בזמן התפילה הקבוע יכול לפעול גדולות ונצורות אם יירה בחץ ובקשת - בבקשה אמיתית הנובעת מקירות הלב.

וכך כתב בספר 'אבני זכרון' (אות רנא) בשם הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע על הא דכתיב (תהילים יח ד) 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע', 'מהולל' לשון מעורב ומבולבל (עי' ישעיה א כב), אף על פי כן 'ומן אויבי אושע', עכ"ל. וכלומר שאף שתפילתו מעורבת ומבולבלת מכל מקום פועלת גדולות בשמי מרום להושיעו מיד כל אויביו.

יט. סיפר החסיד הנודע רבי מענדל פוטערפאס זצ"ל, מאשר אירע בעת שהותו ב'סיביר' שם התענה תחת סבלות מלכות רוסיה הרשעה, כי הנה רצו אנשי השלטון לשבור ולדכא את רוח האסירים, על כן אסרו לשחק בקלפים' (קארטין), והיתה חבורת אסירים אשר התאספו ביחד לשחק באיסור, והלך אחד והלשין עליהם ברצותו למצוא חן בעיני המפקדים, מיד הגיעו שרי בית הסוהר ושוטרים רבים בשביל לתפוס את ה'פושעים' העוברים על החוק ולהענישם בכל חומר הדין למען ישמעו וייראו, אלא שתיכף בכניסתם נעלמו ה'קלפים' כאילו לא היו, והחלו לחפש בכל חור ופינה, הפכו את החדר והמיטות למצוא את ה'פשע' אך לדאבון ליבם העלו חרס בידם ולא מצאו אפילו 'זכר' לדבר, ויצאו בידיים ריקניות, ושוב חזרו ה'אסירים' לחזור ולשחק כבראשונה... ו'סוד' הדברים הוא, כי אותם אסירים היו גנבים מומחים הנקראים 'כייסים' על שם אומנותם לשלוח יד לתוך הכיס או החיק של השני ולשלוף משם את צרור מעותיו מבלי שישים לב, ואף עתה אחזו במנהגם... שברגע שנכנסו השוטרים הכניסו בזריזות את הקלפים לתוך הכיס של אחד המפקדים, והלה לא הרגיש בזה כלל, ומשום כך לא נמצאו הקלפים בתוך החדר כמובן, ורק כאשר נפנה אותו מפקד לצאת מן החדר שוב הכניסו ידם ונטלו את שלהם...

סיים רבי מענדל, ואמר כי למד מכאן מוסר השכל כי פעמים הרבה שהאדם מחפש אחר... ורץ בבהלה לכאן ולשם, ואינו יודע שזה מונח בכיסו וברשותו... וכך לענייננו, מצוי מאוד שהאדם מתעורר ורוצה 'להתחזק' והוא תמה לעצמו ואומר מאין אמצא כוחות להתחזק, והאמת היא כי 'החיזוק' תלוי רק בכך... הוא נמצא בכיסך... יש בכך את כל הכוחות הנדרשים, אין לך אלא להתחיל לעבוד...

כ. הנה הפרשה וחומש בראשית מסתיימים ב'ויישם בארון במצרים', ומיד אומרים 'חזק חזק ונתחזק', ולכאורה קשה, דכלל מסור בידינו שלא לסיים פרשה או כל דבר בענין שאינו טוב, ובוודאי שפטירת יוסף הוא דבר שאינו

אריה יהודה, כרע רבץ כאריה וכלביא, אמר מו"ז ז"ל כי כוחו של יהודה אפי' בשעת שפלות - כשהוא שוכב, הרי הוא כארי ולביא, שכן גם האריה עצמו שוכב לפעמים ועדיין ייקרא בשם 'אריה', והטעם, כי תמיד הוא מוכן בגבורתו למלחמה. וכן הי' במעשה תמר שהודה ולא בוש, ולהורות לכל יהודי באשר הוא שאף

בעת הנפילה ישאר בכוחו של אריה^כ, יעמוד מנפילתו וישוב למקומו בראשתקד^כ.

ולא עוד, אלא מבואר בספרים כי הנפילה היא חלק מחלקי העלייה הבאה לאחריה (אם הנפל אינו מתייאש), וכמו שאמרו חז"ל (גיטין מג.) 'אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם'^כ, והיינו שאדרבה

טוב, אלא, כי בוודאי דבר טוב יש כאן... שאעפ"י ש'וימת יוסף' - (ולגבי דידן מדובר כל אחד בענינו) ולא עוד אלא ש'וישם בארון' והיכן - 'במצרים', מכל מקום מתחזקים - 'חזק חזק ונתחזק', אין לך טובה גדולה מזו, ואכן, הנהגה כזאת היא 'סיום בדבר טוב'.

היה אומר הרה"ק רמ"ש מבאיאן זי"ע שפרשה זו היא 'לויטער חיזוק' (רצופה ומלאה מעניני חיזוק), כי ג' פעמים מצאנו בה 'התחזקות', א. 'ויתחזק ישראל וישב על המיטה', ב. בגמר קריאת התורה עונים כל העם יחדיו חזק חזק ונתחזק (עיי' 'לבוש' תרס"ט), ג. ב'הפטרה' ציווה דוד המלך לשלמה בנו (מלכים א' ב ב-ג) 'וחזקת והיית לאיש, ושמרת את משמרת ה' אלוקיך ללכת בדרכיו'.

יש שאמרו לרמז בג' פעמים אלו, שלא יאמר אדם אין כוחי במתני להתחזק, כבר ניסיתי פעמים רבות ולא עלתה בידי, לזה אמרינן - אל תקפוץ מדרגות רבות כאחת (עד המלאכים), אלא התקדם הלאה ג'עב זיך א ריר' (הזז את עצמך אפילו רק במעט) אפילו רק כדי הילוך מדרגה אחת, וזה נרמז בג' חיזוקים אלו, כי גבי יעקב ששכב על מיטתו חולה כתיב 'ויתחזק ישראל וישב'. לאחמ"כ ב'חזק חזק' - רבים היושבים בעת קריאת התורה, ולסוף הקריאה יעמדו לאמירת 'חזק חזק'. וכן ב'הפטרה' בצוואת דוד כשעמד שלמה לפניו - 'וחזקת והיית לאיש... ללכת'. והיינו שיעלה מדרגה אחת משכיבה לישיבה, ומשם לעמידה, ומעמידה להליכה, לזה יקרא 'חיזוק'. וכבר אמרו (אבות ב טז) 'לא המלאכה לגמור', מה ה' אלוקינו דורש מעמנו כי אם 'לזוז ממקומנו', לעלות ולהתקדם במדרגה אחת, וסוף דבר יהא ה' בעזרינו להגיע למקום הראוי.

כא. וכה הם דבריו כאש של הרה"ק ה'מי השילוח' על הפסוק (בריש פרשת ויגש) 'ויגש אליו יהודה', הנה זה הכוח נתן השי"ת בשבט יהודה שאינו מייאש עצמו לעולם אף כי יראה שיעבור עליו מה, והנה בפרשה הקודמת (פר' מקץ, מד טז) אמר 'הננו עבדים לאדוני', והיה נראה שהתחיל לייאש את עצמו, והיה נחשב בעיניו כשגיא מה שהתחייב את עצמו לאביו בשני עולמות על בנימין, ובזאת הפרשה התחזק עצמו מאד לפני השי"ת, שאף שעשיתי שלא כהוגן מ"מ יש ביכולת השי"ת להושיע לי.

כב. ומבאר שם, דכח זה טבוע בכל יחיד ויחיד מבני ישראל, דהנה נאמר בפרשתן (מט ח) 'יהודה אתה יודוך אחיך', ופירש בתרגום יהונתן 'יהודה אנת אוֹדִיתָא על עובְדָא דְתַמָר בְּגִין פֶּן לִף הַזְדוֹן אַחֲךָ וַיִּתְקַרֵּן הַזְדָּאִין עַל שְׁמִךְ' (יהודה אתה הודית על מעשה תמר על כן יודוך אחיך ויקראו יהודים על שמך). וכך איתא גם במדרש (ב"ר צח ו) 'אמר רבי שמעון בן יוחאי יהיו כל אחיך נקראין על שמך, אין אדם אומר ראובני אנא שמעוני אנא אלא יהודי אנא'. ובפשוטו היה בזה נתינת שכר ליהודה שהודה ולא בוש על כן זכה שכלל ישראל יהיו נקראים בשמו. אכן השפת אמת ביאר בזה, שבני ישראל יש בהם מכוחו ומהותו של יהודה, שלאחר ש'נכשל' בחטא לא נשבר ליבו בקרבו ונפל לידי ייאוש ח"ו אלא ראה בכך סולם והזדמנות להתעלות יותר, ולכן נקראו ישראל בשם 'יהודים' כי טבוע בהם הכח להתחזק מכל המצבים הקשים והנפילות הגדולות ביותר.

עוד אמר החידושי הרי"ם שהנה בתיבת 'יהודה' יש כל שם הוי"ה ובנוסף גם אות ד', כי אות זו מורה על 'דלות', וללמדנו שגם מי שהוא דל ורש עדיין אינו מנותק מהוי"ה ב"ה, וברגע אחד יכול להתקרב אליו כבתחילה.

כג. איתא מ'צדיקי קמאי' (הרה"ק מקעשינאו בעל 'גבורות ארי' אמר זאת בפני הרה"ק מאפטא וקילסו מאד, וכן איתא בעוד ספה"ק) על הכתוב (יז) שאמרו האחים ליוסף 'אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך'. תיבות - שא נא עולים ב'ראשי תיבות' שור אריה נשר אדם, והם ארבעת הדמויות החקוקות על רגלי כסא הכבוד. והנה, השור הוא 'יוסף הצדיק' כמה שנאמר (דברים לג יז) 'בכור שורו הדר לו', וזכה למדרגה גבוהה כזו בזכות עמידתו בתוקף בכל הנסיונות והקשיים דעמו עליה מיום מכירתו עד יום המלכתו למשנה למלך, וכך אמרו לו, דע אחינו הקדוש, כל מה שנתעלית למדרגה רמה - להיות דמותך חקוקה באחד מרגלי המרכבה הקדושה, לא

הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת). אלא, כי עיקר קבלת השכר הוא מצד שהבורא ית"ש נתן בנו יצר הרע המסית אותנו בכל עת ורגע, ומתנבר עלינו להתאוות תאוה, ולהרהר חלילה בעבירה, וכל יצר מחשבותיו רק רע כל היום. והאדם עומד כנגדו, ובתחבולות יעשה מלחמה נגדו, להזהר ולהשמר מכל דבר רע, מחניפות ושקרים וליצנות ולשון הרע ותאות והרהורים והדומה להם, לזה צריך מלחמה ועבודה רבה לשבר כח התאוות היצה"ר, וזהו עינוי וסינוף גדול, ע"ז הגנו מקבלים השכר... וזהו (פי' הפסוק תהילים כא ג) 'תאות לבו נתת לו' - זה שנתת לאדם הבחירה שיעשה כתאות לבו, 'וארשת שפתיו בל מנעת סלה' - שלא מנעת ממנו לדבר בשפתיו כרצונו, כל זאת עשית לטובת האדם כי תקדמנו ברכות טוב - פי' ע"ז שיש בחירה לאדם בשהיצה"ר מסיתו, והוא כובש את יצרו, ע"ז יקדמנו השי"ת ברכות ושכר גדול. וזהו פי' הקרא 'יששכר חמור גרם' - פי' יש שכר לאדם, ע"י שהחמור הוא הגוף - החומר, חומר ומתאוה, והאדם משכר כח תאוותו. הוא גורם לו לשכר הגדול.

זכה כתב ה'כלי יקר' לפרש את האמור בפרשתן בברכות יעקב ליוסף 'משם רועה אבן ישראל' (מט כג), כי הנכשל בעבירה רח"ל סופו שיורד מנכסיו ובא עד פת לחם (וכדכתיב במשלי ו כו; כט ג, סוטה ד:), אך מאחר שיוסף עמד בנסיון ולא נכשל 'ע"כ זכה להון עתק וזכה להיות רועה אבן ישראל' כה.

הדרך לעלייתו של אדם תבוא לו רק על ידי שייכשל ויפוליד.

והעיקר, בבואו להתחזק ולהתקרב, יחשוב רק על העתיד ולא ישקע במחשבות מורדות אודות 'עברו' כי אינו טוב, וכך ביארו צדיקים (עיי' ליקוטים בספה"ק 'בית אהרן' דף קמג. בשם הרה"ק רא"ש מסטאלין ז"ע) בפסוק בפרשתן (מח כ) ויברכם ביום ההוא לאמר - ברכם שתדיר יעמידו לפניכם רק אותו היום שהם עומדים בו, ויענו ליצרים - אין לנו כל שייכות עם מעשינו של אמש, ולא עם של מחרת, אין לנו אלא 'היום ההוא' - אותו היום בו אנו נמצאים, בו אנו מתחילים לעבוד את הקב"ה.

חמור גרם - עיקר מעלת האדם ושכרו על עמידתו בנסיונות החומר

בפרשתן (מט יד), 'יששכר חמור גרם', איתא מהרה"ק ה'נועם אלימלך' ז"ע (ריש פרשתן) שכאן למדנו כלפי כל ה'נסיונות' כי הם נראים כמחשיבים לאדם, אבל באמת אור גדול יש בהם. ולא יתלונן לומר, מה אעשה ויצרי מתנבר עלי להכשיל אותי בכל אשר יוכל, כי דייקא על זה ישולם שכרו ממעל, וכה אמר הנו"א, שלכאורה עלינו להתבונן מדוע מעניק הקב"ה שכר לבני ישראל על קיום המצוות, והרי מצד השכל והדין מחוייבים הם (במצוות ה') שהבורא ית"ש ויתעלה בראם לכבודו, ואין אנו מספיקים להודות על אחת מאלף... על הטובות שעשה עמנו (וכמאמר התנא אם למדת תורה

היה אלא על ידי - פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, כי בתחילה היה רק 'אנא' שהוא ר"ת אריה נשר אדם, רק על ידי המכירה וה'נסיונות' באת לידי כך וכנרמז ב'שא נא', ולכן שא נא לפשע עבדי 'אל-הי אביך' שהוא ר"ת א"י לאו ה'א"י יומא כ'מה יוסף א"כא ב'שוקא, פירוש, כי בלאו המכירה לא היית שונה משאר יוסף המסובבים הנה והנה 'בשוק', ורק על ידי 'המכירה' נתעלית לאין ערוך משאר 'יוסף' אחר שבעולם, להיות דמותך חקוקה על כסא הכבוד. כד. הבא לטהר מסייעים לו, אם אין לבו של אדם נשבר בקרבו מרוב ייאושו אלא הוא מתחזק יזכה שיסייעו לו מן השמים שיוכל באמת להתחזק ולהתחדש, וכמו שאמר הרה"ק רבי זאב מז'אבריו ז"ע בשם הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל ז"ע בלשון שנוהגים לומר בסיום 'החומש' לאחר קריאת התורה חזק חזק ונתחזק, שאם האדם מתחזק פעם אחר פעם ואינו מתייאש, יזכה שנתחזק - שהקב"ה מסייע בידו ויחזקנו מן השמים (הובא בצרור החיים מערכה י עב).

כה. מעשה היה לאחרונה בעיר הבירה לאנדאן יצ"ו, באיש יהודי בעל מאפייה גדולה, שלקראת חג החנוכה הכינו פועליו 'סופגניות' (Donuts), ולאחר שכבר נמכרו חלק מהם נתגלה כי בטעות הדליק העובד הנכרי את האש, ונתעוררה שאלה גדולה האם נאסרו מדין 'בישולי עכו"ם', והנה, הגם שהיו צדדים להתיר, לא אבה בעל המאפייה לסמוך על 'היתרים' שונים, אלא הודיע בשער בת רבים על התקלה שיצאה מתחת ידו, ולהזהיר גדולים על הקטנים לבל יאכלו את הסופגניות, וכל מי שכבר קנה הרשות בידו להחזירם ולקבל את כספו בחזרה. 'שמועה' זו הגיעה

בנו בעוה"ר מה שאמרו חז"ל (סוטה מט:): 'חכמת סופרים תסרה ויראי חטא ימאסו', וממילא זה המתייגע בתורה ועבודה בלא להשגיח על המלעגים עליו הרי הוא חשוב ויקר בעיני הקב"ה יותר מבדורות הראשונים. וזהו שאמרה כנסת ישראל אע"פ שדלה אני מן המצוות לי נאה להושיע, כי לגודל שפלות הדור הרי כל מצוה ומצוה יש לה ערך וחשיבות עד מאוד. ושפיר ניתן לומר על דורות אלו שהם 'דור זכאי'...¹

עוד איתא ב'נועם אלימלך' (ד"ה א"י ויקרבו) על הפסוק (מז כט) 'ויקרא לבנו ליוסף', שלכאורה היה צריך לומר 'ויקרא לבנו יוסף', ומהו 'ליוסף', ומבאר כי זה האיש אשר מקיים את כל התורה אינו אלא במדרגת 'עבד', שהרי הוא כעבד שאינו עובר על מצות אדוניו, אך אינו נקרא בשם 'בן' למקום כ"ה אלא אם עושה לעצמו גדרים וסייגים, וזהו ויקרא לבנו ליוסף, פירוש מי הוא בנו, ליוסף, זה שמוסף תמיד, כנ"ל.²

הן הן הדברים אשר דיבר בקדשו הרה"ק משינאווא זי"ע (בסוף ספר דברי יחזקאל) לבאר הא דאיתא בגמ' (ר"ה יז:): על הפסוק (תהלים קמז ו) 'דלותי ולי יהושיע', כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, 'אע"פ שדלה אני מן המצוות לי נאה להושיע', ותמוה, שאם אכן 'דלה אני מן המצוות' מדוע 'לי נאה להושיע'. ומקדים להביא עוד מדברי הגמ' (סנהדרין מה:): 'אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב', ולכאורה נמצא שאבדה תקוותנו ח"ו, שאם דורות הראשונים, התנאים והאמוראים הקדושים לא היו בכלל דור שכולו זכאי, היאך יתכן לומר שדורות האחרונים הם הם שיזכו לביאת בן דוד עבדך משיחך (כי זאת בודאי לא נצפה שנהיה דור שכולו חייב).

אלא, אדרבה מעלה יתירה יש לדור שפל כדורנו אנו, כי בדורות הראשונים היו מחשיבים ומכבדים את יראי ה', והיה נקל יותר לעסוק בתורה וביראה, מה שאין כן בעקבתא דמשיחא שירדו הדורות, ונתקם

לאזני אחד מהעסקנים המסייעים ומושיטים יד לחולים השוהים בבתי החולים, והלה מיהר להציע לבעל המאפיה, אולי תחת שתשליך את כולם לפח האשפה... תנה אותם בידי בידי עוזריי, ואנו נחלק אותם לרופאים ולחולים אשר אינם מזרע ישראל ונקדש בזה שם שמים, למען ידעו כל עמי הארץ כי אחינו בני ישראל מוקירים את הרופאים וגומלים חסדים עם החולים, ונתרצה לדבר. וכאשר קיבלו וטעמו מאותם סופגניות אורו עיניהם כי טוב הוא למאכל, והזמינו אצלו מהנהלת בית החולים הזמנה גדולה ומכובדת בסך 10,000 סופגניות. והראו לו מן השמים כי לא הפסיד כלל בכך שהסכים להפסיד את ה-2,000 סופגניות, ולא התפתה להתיר לצורך פרנסה... אלא אדרבה קיבל את שכרו ב'חמש ידות' כהנה וכהנה...

וללמד יצא שלא לפרוץ גדרים וסייגים ולא לסמוך על 'היתרים' לצורך פרנסה... ודע כי אין כל חדש תחת השמש, וכבר מצינו מלפני שנות דור דורים טענה מפוקפקת זו של 'צורך פרנסה', כמסופר שפעם 'תירץ' את עצמו איש יהודי לפני הרה"ק רבי יחיאל ממוש זי"ע שאינו יכול לשמור על גדר מסוים בענייני קדושה כי הוא חייב לעשות כך וכך 'לצורך פרנסה', ענה לו הרה"ק, אין זו טענה חדשה... כבר מצינו כן לעולמים, שאמרה אשת פוטיפר ליוסף הצדיק 'חותכת אני פרנסה שלך' אם לא תשמע לי (וכדאיתא בב"ר פז י), ואף על פי כן לא שמע לה אלא 'וימאן'... כו. מאמר נורא אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע לכמה בחורים שהיו אצלו בראש השנה בעת שנפרדו במוצאי החג, כשהוא מקדים לבאר מה שאמר יעקב אבינו 'עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות', כי מקומו של האדם בעולם העליון הוא כפי הנסיונות שהיו לו בהאי עלמא, ואמר יעקב לעצמו, כי בוודאי לא יזכה לראות את בנו יוסף בגן עדן, אחר שיוסף עמד בנסיונות קשים ומרים יותר ממה שהוא עבר, ובוודאי מקומו שמור לו בגן עדן גבוה פי כמה ממקומו של יעקב, לכן השתוקק לראותו לכל הפחות בעולם הזה בטרם ימות... וסיים ה'חפץ חיים' ואמר להם שמודה הוא להם על שהיו אצלו ברי"ה וזיכו אותו לראות את פניהם, כי אף שגם לי היו כל מיני נסיונות שהייתי צריך להתגבר, אך אתם עוברים נסיונות קשים יותר, ולא אזכה לראותכם בעלמא דאתי, על כן שמח אני בראות פניכם בטרם אמות... (מפי הג"ר שמואל בירנבוים זצ"ל).

כו. הנה אחד מדרכיו הגדולים של היצר להסית את האדם מן הדרך הטובה ולפרוץ גדרים וסייגים, הוא בטענה הידועה שהיא 'כולם עושים כך וכך', ומדוע אני צריך 'לפרוש מן הבריות' ולהיות צדיק יותר מכולם... וכנגד טענה פסולה זו מצינו דברים כדורבנות בתורתנו של הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ שמות ד"ה בהפטרות) בביאור מה שנאמר בהפטרות הנקראת בשב"ק זו (מלכים א' ב א-ג) 'ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר, אנכי הולך בדרך כל

ה' יפלו - דוגמת מה שהתירו לאכול בחלקו קדשים קלים אף חוץ לחומות והמחיצות, גם בגשמיים - יפלו כל החומות המונעות בעדו את שפע הפרנסה וכל הטוב שבעולם. וכל המקטרגים והמשמינים נידחים מפניו כהרף עין.

עוד יזכה השומר עיניו - להינצל מ'עין הרע' וכמו שאמרו בגמרא (ברכות כ.). 'עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו (וברש"י, דקאי על יוסף הצדיק שלא נבשל בהסתכלות אסורה, ע"ש), אין עין הרע שולטת בו, ודרשו ליה מדכתיב 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין - אל תקרי עלי עין אלא עולי עין' כ"ס. וכלל הדברים הוא כמו שהעמיסו בלשון הכתוב (תהלים ז' ח) 'שמרני כאישון בת עין' - שהקב"ה שומר את האדם כפי שהוא שומר על קדושת אישוני עיניו...

בן פורת עלי עין - בקדושת עיניו משבר כל המחיצות בפרשתן (מט כב), 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין', איתא בגמרא (ובחים ק"ח): 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין - עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו תזכה ותאכל כמלא עיניה, ולכן אכילת קדשים קלים בירושלים הותרה רק לפנים מחומת ירושלים, ואילו במשכן שילה אכלו קדשים קלים בכל הרואה, כי משכן שילה היה בחלקו של יוסף ששומר על ראיית עיניו מדבר עבירה, על בן אפשר לאכול בחלקו בכל הרואה'. מכאן למד הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא בשפ"א תרל"ה ד"ה בן), כי כל איש ואיש מישראל השומר עיניו מסלק מעליו את כל המחיצות שבינו לבין אביו שבשמים, וכל המחיצות החומות וההסתרות החוצצים כנגד האדם ומרחיקים אותו מקרבת

הארץ וחזקת והיית לאיש, ושמרת את משמרת ה' אלוקיך ללכת בדרכיו, שהנה מצינו בגמ' (פסחים מב.) שפירשו לשון 'לאמר' שהוא מלשון לאו אמור, וכלומר ש'לא תאמר', ועל דרך זה מפרש החת"ס בזה"ל, הזהירו לשלמה שלא יאמר הנני עושה כקלקולים רוב העולם, אלא צריך אדם להתחזק במעוז התורה נגד אנשי דורו הפורצים גדרי עולם. על כן אמר כאן 'לאמור אנכי הולך בדרך כל הארץ, ר"ל לאו אמור אנכי הולך בדרך כל הארץ לעשות כמעשיהם וכמנהגייהם, לא תאמר כן אלא 'וחזקת והיית לאיש' במעוז התורה לגדור גדרה ולעמוד בפרצתה. ואמר עוד ושמרת את משמרת ה' אלוקיך וכו', אין רצוני (לצוותך) לקיים מצות התורה ציצית ותפילין דזיל קרי בי רב הוא (ואין צורך להזהירו על כך) אלא לשמור משמרת גדרים וסייגים וכו' כדי שיהיה זה הכנה ללכת בדרכיו, עכ"ל, ועיי"ש עוד בזה.

כח. סיפר לי החסיד הישיש רבי ברוך ווייסבערג ז"ל מבני ברק, מעשה שהיה עם אאדמו"ר הרה"ק מלעלוב זי"ע, וכך הוה, באותם שנים היה אאדמו"ר משמש כמגיד שיעור בישיבתו של הרה"ק הרבי הרמ"מ מלעלוב זי"ע בתל אביב (שם התגורר באותם ימים), מדי יום ביומו היה אאדמו"ר עושה את דרכו באוטובוס מבני ברק אל תל אביב, אף אני, סיפר לי רבי ברוך הייתי נוסע עם אביך מדי יום ביומו בצוותא חדא, באשר היה לי מפעל לייצור מיני מתיקה בת"א, יומא חד ישבנו שנינו על האוטובוס והיו שם מראות בלתי הולמים לגדרי הצניעות, והדבר הפריע מאד לאאדמו"ר בשמירת עיניו המופלגת, ובעודו בבני ברק צלצל בחזקה בפעמון עד שנפתחה הדלת וברח ממנו, לאחמ"כ אמר לי בלבת אש קודש, יהיה מה שיהיה - 'אמכור את פרוסת הלחם האחרונה שבביתי ואסע במונית (טעקס"י), באוטובוס זה המוליך מבני ברק לת"א וחוזר חלילה לא אסע יותר', ומני אותו יום ואילך היה עושה את דרכו אך ורק בטעקס"י (מונית), על אף שבאותם ימים לא היה בביתנו פרוטה לפורטה, ובקושי היתה ידו משגת פת לחם, בכל זאת היה אאדמו"ר מקבץ את הפרוטות האחרונות בכל בוקר בכדי לשלם את דרכו לת"א, ואת דמי הנסיעה מת"א לבני ברק היה מקבץ שם בישיבה, וכל זאת בלבד שלא יכנס לחשש קל של ראייה אסורה.

פעם נתלוויתי לאאדמו"ר זי"ע בדרכו ברחובה של עיר, ולפתע, כאשר הגענו לקרן זוית, משך אותי עמו לתוך 'צפרדע' (פח זבל גדול), באומרו 'כאן מריח טוב יותר משם'... כי היתה שם קבוצת נשים... וזאת למודעי כי אאדמו"ר היה איש 'מיושב בדעתו', ולא היה זה כלל מדרכו... אך כך הוא הדרך הישרה לקפוץ ולברוח כמו מפני השריפה... כט. פעם נכנס חסיד אחד אל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, וסיפר לו שהיה אצל חכם אחד המתיימר לדעת נסתרות, והלה גילה לו ששורה עליו 'עין הרע' רחמנא ליצלן, והוא חושש מאד מזה, נענה הרה"ק ואמר לו איתא בגמרא (ב"מ קז): 'תשעין ותשעה בעין רעה, ואחד בדרך ארץ, ויש לפרש שצ"ט מתים מחמת שקלקלו ופגמו בעיניהם רח"ל, ורק אחד מת 'בדרך ארץ' דהיינו בזמנו, כיון ששומר על עיניו, ובזאת סיים והורה לו, לעצום את עיניו מראות ברע וממילא לא ינזק מעין הרע.

מה אני - עבודת ההכנעה בימי השוכבי"ם

בפרשתן (ג טו-יה) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם... ויצוו אל יוסף לאמר וכו' וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים' וברש"י, 'גם אחיו - בנוסף על השליחות', ומקשה ב'שם משמואל' (ויהי עמ' שכ"ו) מדוע הלכו מיד בעצמן לומר לו הננו לך לעבדים, ולא המתינו עד שיחזור השליח וישמעו ממנו את דברי יוסף, אלא, שעיקר פחדם של השבטים היה מחמת שהרגישו כי הנה קרב ובא הגלות עליהם, כאומרים 'כיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד'. בד בבד ידעו והבינו שכל צרה הבאה על האדם - היא בכדי שיכנע וישפיל את גבוהות לבו, וכדאיתא ב'תרגום איכה' (ג לג) בפסוק 'כי לא ענה מלבו ויגה בני איש', ארום מן בגלל דלא עני גבר ית נפשיה ואעדרי זחוחה מליביה (מפני שלא הרגיש בנפשו שעני הוא, ולא הוריד את זחוחות רוחו מקרבו) בגין כן גרם לאסתקפא תבירא בבני אנשא (דבר זה הוא המביא לבני האדם את השבר והצרה)^ל. על כן גמרו אומר שלא להמתין לשמוע מהשליח מה בפיו של יוסף, דאם כל הגלות הוא רק בעבור שיכנע לבנו, עדיף לן להכנע תחת יוסף 'הצדיק' מאשר להכנע תחת פרעה 'הרשע'.

ומסיים ה'שם משמואל' וז"ל. 'זוה לימוד גדול לכל איש להכנע תחת רצון השי"ת, ובוה יסיר מעליו כל הצרות וכל הפורעניות ולא יצטרך להכנעה אחרת. והנה קרבו ימי השוכבי"ם, ימי התיקון^{לא}, ישים האדם הדברים אל לבו וטובה מרדות אחת בלבו של אדם

יותר ממאה מלקויות (ברכות ז). וגם על דרך זה שוכבי"ם הוא מלשון שבירה, היינו להיות לבו נשבר בקרבו, מלשון (הושע ח ו) כי שבבים יהיה עגל שומרון, וזה יותר טוב מכל תעניות ימי השוכבים, והוא רחום יכפר עוון, ומדבריו נמצאנו למדים שעל ידי 'שברון הלב' נזכה לאותם תיקונים וכפרה כמי שמתענה בפועל ממש.

ובך אמרו במדרש (פסיקתא רבתי פר' פ"ג) 'ולמה זכה אפרים לכך (להיות קודם למנשה אחיו בדגלים, במלכים בקרבנות וכו') מפני שהיה ממעיט עצמו^{לב}, שהקב"ה אוהב כל מי שמשפיל עצמו, כי רם ה' ושפל יראה (תהילים קלח ו), ומי לחשך שהיה משפיל את עצמו, שנאמר על ראש אפרים והוא הצעיר (מח יד) שהיה ממעט את עצמו [אבל מנשה היה יוצא ונוקק עם אביו לעסקיו], אמר הקב"ה הואיל ומיעט את עצמו יזכה לכבוד הזה, ומה אם קטן שהיה ממעט את עצמו זכה לכבוד הזה, גדול שממעט את עצמו על אחת כמה וכמה'. ודבר שפתיים אך למותר.

שיכל את ידיו - זהירות מלפגוע איש ברעהו

בפרשתן (מח יד), 'שיכל את ידיו', ידוע הביאור בשם הגר"ח מוואלאז'ין וצוק"ל שיעקב אבינו רמו בכאן, כי הנה, ראובן העומד אל מול שמעון, הרי ימינו של ראובן כנגד שמאלו של שמעון, ואילו שמאלו של ראובן הוא לנוכח ימין של שמעון, והרי 'ימין' הוא צד החוק באדם, ושמאל הוא הצד החלוש. וכך הוא דרכו של עולם, על 'צד שמאל' של רעהו - בעניינים שיש

ל. כתב הרה"ק ה'בעל התניא' זי"ע (תורה אור פר' מקץ, ד"ה ויהי מקץ השני) עבודת האדם לבטש גסות רוחו, ורק לצורך זה מביא הקב"ה ייסורים על האדם - כי לא מחמת עונש אינו ראוי לשבת בשלוות עוה"ז, שהרי מצינו בנבוכדנצר (סנהדרין צו.) בשביל שהלך ג' פסיעות (ד' פסיעות, עי"ש) לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישראל שלא כיבד המקום בכך, וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו, אלא הייסורים באים לבטש את האדם להכניעו ולהשפיל גסות רוחו, וכמשארז"ל (ברכות ז) טובה מרדות אחת בלבו של אדם, שכשעיניו רואות שייסורים באים עליו נשפל דעתו ונעשה כננע, והוא יקר בעיני ה'... עכ"ל.

לא. מן העניין להביא מה שהגיד הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, וז"ל, יכולים לתקן הרבה מפרשיות אלו שנגמר בתשובת השבטים, וניתן כח מזה לכל בני ישראל לכל הדורות לשוב בימים אלו, וזה ענין שוכבי"ם. הצדיקים היו אומרים שבפרשיות הללו [שוכבי"ם] יוכל לתקן, ובוודאי כאשר היו הצדיקים אומרים - כן הוא אמת. ושבת שנותן כח לכל ימי השבוע, שבת הזה (פרשת ויחי) הוא נותן את זה (הובא בליקוטי הרי"ם).

לב. וכך כתב בספה"ק 'תומר דבורה' (פ"ט) בזה"ל, וישים עצמו תמיד כעני, ויעמיד עצמו לפני קונו כדל שואל ומתחנן, ולהרגיל עצמו במדה זו אפילו שיהיה עשיר - יחשוב שאין דְבִק עמו מכל אשר לו מאומה, והוא נעזב צריך לרחמי הבורא תמיד, שאין לו כל דבר אלא הלחם אשר אוכל, ויכניע עצמו וְיַעֲנֵי עצמו, ומה גם בעת תפילותיו שזו סגולה נפלאה וכו', ודוד התנהג במידה זו הרבה, שאמר (תהילים כה, טז) 'כי יחיד ועני אני', עכ"ל, ועי"ש עוד.

באר הפרשה - פרשת ויהי

ובהרחבה, לשבחו ולפארו, ואילו על ענייני 'שמאל' לא נביט כי אם בעין שמאלית, כלומר בהבטה חלושה ורפה, שלא להתבונן ב'חסרונות' רעהול' יותר מידיה.

שלח לפניו להורות - התיקון בימים אלו על ידי לימוד התורה"ק בפרשתן (מו כח), ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו', וכתב האור החיים הק', שהנה כל שנות חייו של יעקב היו מלאים ברדיפות וצער, מיד משנולד היה עשו כנגדו, וצרת דינה ויוסף וכו', ורק י"ו שנים אלו שהיה במצרים 'אלה היו חייו ולא קודם'.

לו בהם 'חולשות', הן ברוחניות והן בגשמיות, יביטו עליו ב'עין ימנית' - דהיינו בחזקה וברקדוק, לידע את כל פרטי חולשותיו, בטוב טעם ודעת, ואילו על 'צד ימין' של רעהו - בעניינים שהוא חשוב ומצליח הן ברוח הן בגשם, על זה יביטו ב'עין שמאלית' - דהיינו שאין מחשיב זאת כלל וכלל, ולא עוד אלא שעל הצלחותיו יביט בצרות עין, ואינו מרבה לשבחו על כך לא בפה ולא בלב, ולכן 'שיכל את ידיו' לג' ללמדנו, שנעמיד ימין כנגד ימין ושמאל כנגד שמאל, והיינו שעל חלק הטוב והחשוב של הזולת נביט ונתבונן בעין ימנית, בהנאה

לג. ודע כי פעמים הנהגה בעקמימות כדוגמת 'שיכול הידים'... היא ההנהגה הישרה... וכעין מה שכתב הרה"ק ה'חוז'ה' מלובלין זי"ע טוב להיות בשלום עם חבירו הגם שהוא בשקר, מלהיות במחלוקת עם חבירו הגם שהוא באמת (אור הנפלאות כח, הובא באבני זכרון ערך מחלוקת).

עובדא הוה אצל כ"ק אאדמו"ר זי"ע (יומ"ד י"ד טבת) באחד השנים ב'ראש השנה', בעל התקוע בבית מדרשו (בבני ברק) היה יהודי חשוב ובר אוריין, ושמו היה הגה"ח אליעזר לעזער זצ"ל, שנה אחת בהגיע התקיעות, אחר שר' אליעזר כבר בירך בקול ובהתלהבות דקדושה את הברכות בקול רעש גדול - 'לשמוע קול שופר', 'שהחיינו', לקח את השופר אל פיו, אך לא הצליח להוציא אפילו תקיעה אחת כראוי, אחר שניסה כמה פעמים וראה שאינו משמיע כי אם קול הברה בעלמא עשה סימן לאאדמו"ר שיביאו עוד 'בעל תוקע' אל הבימה, אאדמו"ר לקח ממנו את השופר מידו, ניסה לתקוע, ואף הוא לא הצליח כלל (אאדמו"ר לא היה יכול מעולם לתקוע בשופר כראוי אף לא בימי אלול), או אז נתנו את השופר לאחד מומחה אשר תקע את התקיעות כולן כדת, לאחר התפילה אמר לי אאדמו"ר, ידעתי גם ידעתי כי אינני יכול לתקוע, אלא שחשבתני בעצמי שר' אליעזר יכול להישבר ברוחו בראותו ש'ביום הזיכרון' לא צלחו תקיעותיו, על כן לקחתי מעמו את השופר, בכדי שינחם עצמו בראותו כי אף הרבי בכבודו ובעצמו לא הצליח לתקוע, וחיייתה נפשו בגללי.

ואם יבוא ה'חכם' וישאל, היאך עשה כן, הרי זה 'הפסק' בין הברכות לתקיעות שלא לצורך כלל, היה עליו לתנו מיד לבעל תוקע המומחה, תשובתו, במה שהיה הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל לומד תדיר מדבריו של הגה"ק רבי עקיבא אייגער זי"ע, הפוסק להלכה, שבאם יצא למשרטט 'בספר תורה' שורות בעיקום, הרי זה כשר ובלבד שהסופר יכתוב את הכתב עקום יחד עם שורות המשרטט, ואמר הגאון ר"א, דכאן חזינן שפעמים העקמימות היא היא הישרות, כך לדידן נמי - אין לך ישירות גדולה מעקמימות זו - כי באה למנוע צער ומכאוב מלב יהודי. לד. מעניין לעניין באותו עניין, שמעתי מהגה"צ רבי אהרן טויסיג שליט"א, כי הנה פרשה זו מתחלת ב'ויחי' ומסתיימת ב'וימת' (ויחי יעקב... וימת יוסף במצרים), ויש בה פ"ה תיבות, ללמדנו כי החיים והמוות ביד הפה.

וכך ביאר הגה"ק רבי שלמה גאנצפריד זצ"ל (בעל הקיצור שו"ע, בספרו פני שלמה על הש"ס ב"ב דף קי"ח:) בפסוק (מח טז) 'וידגו לרוב בקרב הארץ', ולכאורה מיותר תיבת 'לרוב', וכי לא סגי לומר 'וידגו בקרב הארץ'. אלא ביאורו, שהרי אמרו בגמרא (ע"ז ד.) 'מה דגים כל שהוא גדול מחברו בולע את חברו', ובענין זה לא רצה שידמו בני ישראל לדגים, שח"ו יהיו הגדולים בולעים את הקטנים, לזה אמר וידגו 'לרוב', כלומר שרק לענין הריבוי יהיו כדגים, אבל לא לענין בליעת גדולים את הקטנים.

לה. עוד ביאור שמעתי מהגה"צ רבי מנחם מנדל מענדלזאן זצ"ל רבה של קוממיות, שפעם שאל אחד מה'בעלי בתים' את אביו הגה"צ רבי בנימין מענדלזאן זצ"ל (בעת שיעורו לבעה"ב בקוממיות), מדוע 'שיכל את ידיו' ולא החליף ביניהם את מקום עמידתם, ענה לו הגר"ב, דזה ברור שהיה וויכוח בין יעקב אבינו ליוסף ב'שיטות' בעבודת ה' איזה דרך ישרה היא שיבור לו האדם (כמבואר בספרים הקדושים), ולדורות למד אותנו יעקב אבינו כאשר יש וויכוח בינך לבין רעך, אל תבלבל אותו שיודה וילך כדרכך, אלא הנח לו, שישאר לעמוד על מעמדו, ושנה והזז את עצמך, על כן השאיר את אפרים ומנשה כמו שהעמידם יוסף, ושיכל את ידיו שלו.

הקשה הרה"ק ה'צמח צדק' לזקנו בעל התניא ז"ע האמור (לעיל מו כח) 'ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף כיצד ניתן לאמור ששנים אלו שהיה בארץ מצרים מקור זוהמת הטומאה הם היו שנותיו הטובות של יעקב, והשיב לו שהרי פרו חז"ל (בר"ר צה ג) את

האמור (לעיל מו כח) 'ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות גושנה - לתקן לו בית תלמודו שמשם תצא הוראה, ואם יש תורה אזי ניתן 'לחיות' אפילו בארץ מצרים...

כיו"ב אומרים על מנהג ישראל, שבסיום תפילת שמונה-עשרה פוסע שלש פסיעות, כורע לצד שמאל ואומר 'עושה שלום במרומיו', וכשכורע לימין אומר 'הוא יעשה שלום עלינו', ובכריעתו כנגדו מסיים 'ועל כל ישראל ואמרו אמן', כי הדרך להשכין שלום בעולם היא רק אחרי שפוסע לאחוריו ג' פסיעות - כשהוא עוזב את מקומו ומוותר משלו, וכן כורע ומכניע את עצמו לכל העומדים בצדדיו. וזה כלל גדול במדת השלום, במקום להתעקש ולהכריח אחרים לבטל דעתם אליך, עדיף טפי שתכניע עצמך ותבטל דעתך אליהם, ובכך ירבה שלום בעולם.

כעין זה אמרו על המקובל בפי העולם כי 'קיפול הטלית' במוצאי שבת שיש בזה 'סגולה' לשלום בית (עי' ב'טעמי המנהגים' אות תתקמז). ואמרו חכמי המוסר, כי רמז יש בדבר, שכשם שסידור הטלית הוא על ידי שמקפלה פעם אחת, וחוזר ומקפלה שנית ושלישית עד אשר תהיה מסודרת כראוי וכיאות, כך גם הרוצה לזכות לשלום בית עליו לקפל את עצמו שוב ושוב, להכניע עצמו בלא להתעקש לעמוד על דעתו, וע"י מדת הוויתור יזכה שתשרור השלום והשלוה בביתו.

בדרך צחות אמר הרה"ק ה'בית ישראל' ז"ע, שגם קיפול שרוולי הבגד וניקוי הבית היא 'סגולה' לשלום בית... לו. כה אמר ה'סטייפלער' ז"ע בדרך צחות, כי עם 'צען געלעכטערעס' (עשר צחוקים ובדיחות) ניתן להגיע מירושלים לבני ברק... שהנה ירושלים ובני ברק רחוקים הם מאוד זה מזה, ואם יאמרו לאחד לך לך ברגלך מעיר אחת לחברתה - לא זו בלבד שיסרב מחמת הקושי, אלא אפילו לא יעלה על קצה דעתו שיש בידי בשר ודם ללכת רגלי כברת ארץ רבה וארוכה כל כך. אמנם, לכשיחשוב הנה מהמקום בו הנני נמצא ועד לפרשת דרכים פלונית אין שום קושי ללכת אלא הרי זה ממש 'צחוק'... וההליכה מה'פרשת דרכים' ההיא עד לפרשת דרכים הבאה אף היא תחשב ל'בדיחה', וכך יתקדם מדרכו ממקום למקום עד שלבסוף עומדות היו רגליו בשערי ירושלים...

ולא היו דבריו בגדר 'שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד'... אלא דברי מוסר והדרכה להתמדה בלימוד התורה, כי פעמים שנדמה לאדם כיצד אוכל ללמוד כל ה'סדר' ברציפות, או כיצד אוכל ללמוד את שיעור ה'קביעת עיתים' שלי בלא להפסיק באמצע... וכנגד זה נסובו דברי ה'סטייפלער', כי הא מילתא דפשיטא שנקל לו לאדם ללמוד חמש רגעים בלי הפסק, ואין זה אלא כ'ווערטל' (בדיחה) בעלמא... ולאחר שעברו עליו אותם 'חמש דקות' גם כן לשחוק יחשב לימוד של עוד חמש רגעים, וככה ימשיך מ'שחוק' לשחוק, עד יעבור עליו כל הסדר בלא דברים בטלים.

וכשם שנאמרו הדברים לגבי שיעור 'זמן' לימוד התורה, כך הם שייכים לעניין איכות ועומק הלימוד, כי מצוי שיתייאש ה'בחור' מלכתחילה בראותו את התוס' המשתרע על שיעור 'חצי עמוד', ומיד 'מרים ידיים' ואומר נואש - אין ביכלתי להבין ולהשכיל את כל דברי התוס' על בוריין, מהי עצתו, יתקדם משחוק לשחוק, וכלומר, הרי הבנת הקושיא הראשונה בלבדה - 'ואם תאמר' הראשון, אינו אלא דבר העולה בקל... ומשם להבין 'רק' את ה'ויש לומר' הראשון ג"כ אין בזה אלא כעין דבר של מה בכך... וכן כל כיוצא בזה לעניין בירורי כמה שיטות ראשונים בסוגיא, ישמע חכם ויוסף לקח גבי כל דבר שהוא מתקשה בו.

וכך כתב החפץ חיים (אהבת חסד פי"א בהג"ה) וז"ל, שמעתי בשם גאון אחד שאמר, שהאדם צריך לשער בנפשו שלוש דברים, א', שאין לו אלא יום אחד לחיות, גם שאין לו אלא פרק משניות אחד או דף גמרא אחד מה שהוא עוסק בו עתה, גם שהוא ישראל אחד שהקב"ה מצווהו על קיום התורה, ובו תלוי קיום העולם. שע"ז שיחשוב שיש לו רק יום אחד לחיות יעשה כל מה שבכוחו בתשובה ובמעשים טובים ולא יניח הדבר עד למחר. גם ממה שיחשוב שאין לו אלא מעט ללמוד ממילא שוב לא יתעצל בזה, לאפוקי מהיצר שמרחיב הדבר בליבו ואומר לו כמה מוכרח עוד לעמול משך זמן רב עד שתגמור הסדר או המסכת וע"ז הוא מרפה את ידו. גם ממה שיחשוב שעליו תלוי קיום העולם יזדרז ביותר לאפוקי מהיצר שמטעהו ואומר לו בודאי נמצא אנשים אחרים מקיימי התורה הראוי ויתקיים העולם בשבילם וכו'.

ולדעתי כל הרמוז בתורה הקדושה בפרשת קריאת שמע (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך', והיאך תעשה עד שתגיע לזה, 'והיו הדברים האלה' - היינו אותו מעט שהוא לומד עתה. 'אשר אנכי מצוך' - היינו

באר הפרשה - פרשת ויהי

הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויוכל) 'כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו וכו' ויהיה ה' חלקן ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים ללווים'.

יה"ר שנזכה להאמין בה' לקוות אליו ולצפות לישועתו בכל עת וזמן, ובכל זמן ועידן להתחזק בה' ובתורתו, לאורך ימים ושנות חיים^{לט}, ובמהרה דידן נזכה לביאת גוא"צ אכ"ר.

עוד מצינו בפרשתן (מט יד-טו), 'יששכר חמור גרם... ויהי למס עובד' לו, יש שפרשו שבא הכתוב להשיב כנגד אותם האומרים שאי אפשר לעסוק בתורה כי מניין יהא לו כדי פרנסתו אם לא יצא לשוק^{לח}, ועל כך נאמר ויהי למס עובד, שהנה איתא בגמ'^{מגילה ב:} 'מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין' (שהאותיות היו חקוקות בלוחות מצד לצד, וא"כ אות מ"ם סופית וסמך עמדו באוויר בדרך נס), וזהו ויהי למס עובד, שהלומד תורה כיששכר יהיה למס - כמו מ' וס' שעמדו בדרך נס, כך הקב"ה יקיים אותו ויספק לו כל צרכיו בדרך נס. וכלשון

שיחשוב בלבו שבעולם אין רק הקב"ה והוא. 'היום' - היינו שאין לו רק יום זה לבדו. 'על לבבך' - היינו השלושה דברים אלו יהיו לאדם על לבבו תמיד. עכ"ל.

לז. עוד מצינו בענין 'ברכות יעקב', דכתיב (מט כ) 'מאשר שמנה לחמו' וגו', ב'מדרש תלפיות' הביא כי אשר בן יעקב עומד על פתח גיהנם, וכל מי שיודע משניות הוא מצילו משם, וזהו 'מאשר שמנה לחמו', שמנה אותיות משנה. וכתב הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע בשם זקנו ה'חידושי הרי"ם' שהיה מזהיר על לימוד משניות על בוריים, שהרי מוכח מדברי המדרש ששואלים כל אחד בשמים ממעל האם בקי הוא במשניות, ועוד מעלה ליודע משניות שבידו לישון מתוך דברי תורה, וגם כשהוא הולך בדרך בנקל יכול לחזור על תלמודו.

אגב אורחא, פעם סיפר הגה"צ רבי אליהו ראטה זצ"ל, שהרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע התבטא פעם אליו בכאב שלא כדרכו (כי היה נזהר מאד לא לדבר שום סרך גנאי על נפש מישראל), באים אלי אנשים ופניהם דומין לבהמות, וזאת מפני שעוד לא למדו באותו היום דף גמרא, והיינו שע"י הלימוד נעשה אדם בריה חדשה פנים חדשות באו לכאן... לח. והאמת היא כי אדרבה, דייקא קביעת העיתים לתורה היא מביאה את השפעות הפרנסה, וכאותו מעשה בסוחר אחד התלונן לפני הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע על 'עסקיו' המוצלחים שהחלו לרדת מטה מטה רח"ל, שאלו הרה"ק האם הוא קובע עתים לתורה, נענה האיש שאין לו כל 'קביעות' בתורה, אמר לו הרה"ק, איתא בגמרא (תענית כה.) שזוגתו של רבי חנינא בן דוסא בכתה בפניו על מצבם הדל, התפלל ר"ח ויצתה כמין פיסת יד והושיטה לו רגל אחד משלחן של זהב, בלילה ראו בחלום שכל הצדיקים אוכלים לעתיד על שולחן של זהב עם שלשה רגלים, ואילו הם יושבים על שולחן עם שתי רגלים, מיד הבינה שהיא קיבלה בזה את שכרה דלעתיד והתחרטה על קבלת המתנה 'בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי, פי' גדול הנס שנטלו חזרה את הרגל, כי בדרך כלל נותנים השפעות טובות מן השמים ואין נוטלים חזרה. ואמר הרמז בזה, שכאשר האדם מקיים גמירי - אם תקבע שיעור קבוע בגמרא, תזכה שיתקיים בך משמיא מיהב יהבי - שיתנו לך מן השמים פרנסה בהרחבה, ומישקל לא שקלי - מה שבידך לא יאבד ממך, וכן הוה, שהלה קבע לו זמן לשקוד על דלתי ביהמ"ד בקביעות, ומאז חזר לעלות מעלה מעלה ולהצלחה מרובה.

לט. וכמו שרמזו צדיקים בריש פרשתן ויחי יעקב - בני ישראל - יעקב אבינו יחיו ויאריכו ימים, ואילו בארץ - לשכון אחר כבוד בתוככי האדמה והארץ (מתחת למציבה) זה שייך למצרים...

כן אמר הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע, לאיש יהודי שקבל בפניו על נכרי וגוי הרודף אותו, משיג גבולו ומצעררו בכל מיני עינויים וצער, ענה הרבי, נו, השי"ת יעזור שהגוי ישוב בתשובה, אמר היהודי, אבל, רבי, הרי הוא גוי... אמר הרבי, אכן לתשובה זו התכוונתי - 'תצא רוחו ישוב לאדמתו', וכך הוה, משחזר היהודי מצא שהגוי נפח את נשמתו ושב לאדמתו...